

Richard Gruneau – John Horne (ed.):
Mega-Events and Globalization. Capital and Spectacle in a Changing World Order.
 London – New York: Routledge, 2016, 233 s.

Český konzument velkých sportovních událostí se v roce 2016 mohl těšit z bohatého programu. Sotva se „parta hladových vlků“, jak národní hokejové reprezentanty nazval obránce Michal Kempný, vrátila z mistrovství světa v Rusku, vyrazili s heslem „jeden za všechny a všichni za jednoho“ čeští fotbaloví „mušketyři“ do Francie na mistrovství Evropy, které díky bývalému prezidentovi UEFA trvalo neuvěřitelné čtyři týdny. Teprve v Riu de Janeiro však nedlouho nato vypukla pravá sportovní orgie, jež po 14 dní byla globálním opiem a českým fanouškům dala desetkrát podnět k radosti. Před mediálně nafouknutým sportem nemohl minulý rok nikdo uniknout. Nic přitom nenásvědčuje tomu, že by se v blízké budoucnosti upustilo od zásady „rychleji – výše – dráž“, jež některá sportovní klání transformuje do předdimenzovaných, celosvětově prožívaných show.

Politický, ekonomický, sociální a kulturní vliv megalomanských sportovních akcí, pro něž se v zahraniční literatuře vžil termín „sport mega-events“, nabyl v posledním čtvrtstoletí takové síly, že zákonitě vzbuzuje zájem mezi příslušníky různých vědeckých oborů. Paradigmatické publikace vycházejí zejména v londýnském nakladatelství Routledge, které mimo jiné určuje trendy i ve výzkumu vztahu mezi sportem a genderem či sportem a médií. Před třemi lety vydalo nakladatelství například knihu *Security and Sport Mega Events* o bezpečnosti při mega-eventech, v roce 2015 vyšla publikace *Mega-Event Cities. Urban Legacies of Global Sports Events*, týkající se stop, jež mega-eventy zanechaly ve tváři měst, a na tento rok jsou naplánovány novinky *Leveraging Mega-Event Legacies, Mega-Events and Urban Image Construction* a *Sport, Media and Mega-Events*.

Na internetových stránkách nakladatelství byly již v roce 2016 uveřejněny obsahy a krátké abstrakty těchto knih. Z nich bylo možné vytušit, že plánované publikace nebudou prosty ostré kritiky mega-eventů. Pronikání za pozlátka událostí a rozkrývání problémů totiž tvoří

hlavní námět soudobého bádání o sportovních mega-eventech. Četné sborníky a studie analyzují dalekosáhlý, někdy i nevratný katastrofální dopad těchto akcí na městský, potažmo státní rozpočet, na infrastrukturu a sociální složení hostitelských oblastí, stejně jako na demokratické hodnoty a životní prostředí. Martin Müller z Ústavu geografie (Geographisches Institut) curyšské univerzity dokonce ve studii pro *Journal of the Planning Association* píše právě o mega-event-syndromu, napadajícím v různé intenzitě každé město, které se rozhodne pořádat sportovní událost globálního formátu. Snad žádná z dosavadních publikací se však problémům spjatým se sportovními mega-eventy nevěnovala s takovou pronikavostí jako recenzovaný sborník, který v nakladatelství Routledge vznikl příznačně v olympijském roce 2016.

Jeho editoři Richard Gruneau ze School of Communication vancouverské Simon Fraser University a sociolog John Horne z anglické University of Central Lancashire mu dali název *Mega-Events and Globalization* s podtitulem *Capital and Spectacle in the Changing World Order*. A hned zde začíná první velký problém, poněvadž takto vágně formulovaný titul může u čtenáře vyvolat očekávání zcela jiných témat, než která jsou na dalších stránkách knihy rozebírána. Je-li název neurčitý, připadá o to větší význam vstupní kapitole, aby jasně definovala, co je „mega-event“, co je „changing world order“ a kde se toto vše odehrává. Uspokojivou odpověď však *A critical introduction* dává pouze na otázku teritoriálního vymezení – vysloveným přáním autorů bylo soustředit se primárně na „non-Western contexts, such as East Asia, the so-called BRICS (Brazil, Russia, India, China, South Africa) and areas of the world often designated as ‚the Global South‘“ (s. 6). Při definování „mega-eventů“ a zkoumaného období se zato vydavatelé uchylují k mlhavým slovům.

Termín „mega-event“ přitom vůbec není tak jednoznačný, jak by se na první pohled mohlo zdát. Nejenže se v akademickém prostředí kromě tohoto pojmu pracuje ještě s jinými, významově podobnými obraty typu „hall-mark-event“, „special-event“, „major-event“ či „giga-event“, ale samotný výraz „mega-event“, jenž se jako neologismus objevil v 80. letech

minulého století, získal v průběhu let minimálně deset definic. Módním slovem „mega-event“ jsou tudíž s chutí označovány nejrozličnější události od olympijských her a světových výstav EXPO přes evropský fotbalový šampionát a americký Super Bowl až po různé summity a kongresy, aniž by se nad určením a měřitelností onoho „mega“ hlouběji uvažovalo. Ve výše zmíněné knize *Security and Sport Mega Events* dokonce již jakékoli přemítání o významu slova „mega-event“ chybí.

Tak daleko sice editoři recenzovaného sborníku nezašli, nicméně jejich úvodní sémantický rozbor, založený na více jak 15 let starých úvahách Maurice Rocheho, je pohříchu zjednodušující a už vůbec ne aktuální. Že zůstala nezhledněna například definice Martina Müllera, který v roce 2015 v periodiku *Leisure Studies* vymezil přijatelná a empiricky stanovitelná kritéria pro určení mega-eventů, je o to více překvapující, vezme-li se v potaz, že Christopher Gaffney, jeden z autorů sborníku, působí na tomtéž ústavu jako Müller a spolupracuje s ním na některých projektech. Kdyby však Müllerovy teze našly v Gruneauově a Hornově sborníku uplatnění, některé analyzované sportovní akce by zřejmě nesplnily podmínky pro to, aby mohly být označeny jako mega-events.

S velkou pravděpodobností by knihu musel opustit příspěvek o elektronickém sportu a jeho spektakulární celebraci ve formě World Cyber Games. Kromě sporné kategorizace dnes již zaniklých World Cyber Games coby mega-eventu vybočuje studie z řady zbylých článků o sportovních mega-eventech ještě z toho důvodu, že elektronický sport nebyl dosud za sport obecně uznán. Elektronický sport čili pro-gaming vyvolává fundamentální otázku, co pod termínem „sport“ vůbec chápat, a podněcuje k přehodnocení všech úvah, které v minulých staletích o pohybových aktivitách byly učiněny. Pokud se součástí sborníku stala studie o elektronickém sportu, měli vydavatelé povinnost v úvodu přemýšlet o komplikované relaci mezi tradičním sportem a moderním elektronickým sportem a ne celý vztah těchto dvou fenoménů vyřešit tím, že v názvu knihy využili všeobecnějšího pojmu „mega-events“ namísto „sport mega-events“.

Jestliže k obsahu termínu „mega-event“ se vydavatelé v úvodu vyjádřili alespoň několika větami, k časovému vymezení „měnicího se světového pořádku“ neřekli nic. Při pohledu na události, které jsou v jednotlivých příspěvcích studovány, vychází najevo, že autoři svůj fokus zaostřují na uplynulou dekádu a zároveň neobjektivně vyhlížejí do budoucnosti. V úvodní studii se ovšem zešíroka mluví o neoliberalismu či globalizaci trhu a médií, tedy o jevech, které se začaly v minulém století a již tehdy také ovlivňovaly velké sportovní akce. A tak zůstává nejedna úvaha, která se vynoří po přečtení názvu knihy a rovněž po přečtení úvodu, opatřena otazníkem. Gruneauovo a Hornovo „introduction“, třebaže plné pozoruhodných postřehů, nezbyvá než vnímat jako co nejobjektivněji projektovanou střechu, pod kterou se měly vejít všechny dodané příspěvky.

Které události nakonec našly cestu do recenzovaného sborníku? Kromě fotbalového mistrovství světa v Jihoafrické republice (2010), Brazílii (2014) a Kataru (2022) to jsou olympijské hry v Riu de Janeiru (2016), částečně rovněž v Mexiku (1968) a Pekingu (2008), asijské hry v Guangzhou (2010) a Inčchonu (2014) a v neposlední řadě také akce elektronického sportu, které se avšak opravdovými mega-eventy údajně stanou až v budoucnosti. Nesporný důraz přítom spočívá na olympijských hrách v Riu de Janeiru, jimž se věnují hned čtyři z celkem jedenácti studií. Kdyby se tematický zájem autorů rozložil rovnoměrněji a například jako pendant k asijským hrám byly zohledněny i africké nebo panamerické hry, získala by kniha mnohem reprezentativnější a ucelenější charakter.

Na zvolených sportovních akcích si autoři předsevzali dokumentovat příčiny atraktivity mega-eventů pro města BRICS a globálního jihu, prezentovat negativní projevy pořadatelství v politicko-ekonomické a sociální oblasti, stejně jako přemýšlet o interdependenci mezi mega-eventy a globálním rozložením kapitálu a moci. Pro zmapování takového komplexní problematiky měli přispěvatelé do sborníku kvalitní předpoklady. Výzkum mega-eventů již dlouho patří k jejich předním vědeckým zájmům a na svém kontě mohou vykázat úctyhodný přehled studií či publikací s obdobnou tematikou. Platí

to zejména pro nejprominentnějšího ze všech autorů, politologa Julesa Boykoffa, který proslul knihou o oponentech olympijských her *Activism and the Olympics* a dále často citovanou publikací *Celebration Capitalism and the Olympic Games*, věnující se stinné stránce provázanosti kapitálu a mega-eventů.

Boykoff svou erudovanou práci na poli sociologie, geografie, environmentálních studií, sportovní vědy a politologie ideálně zosobňuje interdisciplinarností, jež je centrální charakteristikou sborníku o mega-eventech. Po úvodním slovu vydavatelů se v knize vedle Boykoffovy studie sešly texty sociologů Ashwina Desai a Kevina Foxe Gothama, reprezentantů komunikačních věd Jamese Comptona, Dal Yong Jina a Michaela Borowého, kineziologů Simona C. Darnella a Roba Millingtona, geografů Christophera Gaffneye a Hyun Bang Shina, profesora afrických studií a angličtiny Granta Farreda a expertů na problematiku urbanismu Carlose Vainera a Anne-Marie Broudehoux. Všichni přinášejí se svým specifickým, nezdědka esejistickým stylem zároveň pozoruhodné metody a neotřelé náhledy. Různá národnost autorů a jejich působení na prestižních severo- i jihoamerických, afrických a evropských univerzitách ještě více okořeňují podmanivou myšlenkovou melanž, která je čtenáři na stránkách sborníku předestřena.

Za teoretický Archimedův bod, o který autoři opřeli své myšlenky při kritice současných mega-eventů, byla zvolena politická ekonomie. Vycházející z ideových podnětů alter-globalizace se snaží vyzdvihnout hodnotu levicových stanovisek jakožto nástroje pro obnažování problémů neoliberalismu posledních desetiletí. Výjimkou tudíž v textech nejsou odkazy na Karla Marxe, Bedřicha Engelse nebo marxistického myslitele Davida Harveyho. Díky tomuto přístupu jsou autoři schopni ve svých studiích vykreslit imponující a velice přesvědčivý obraz sociální nespravedlivosti, jež má v jejich podání své příčiny v napojení sportovních mega-eventů na globální trh a tok kapitálu.

Při organizování akcí otevírají neprůhledné smlouvy široký prostor pro defraudace, korupce, pochybné investice a spekulace – Kevin Fox Gotham a Christopher Gaffney ukazují, že to jsou především lokální elity, které dovedně

tyjí z přílivu kapitálu, zvláště podaří-li se jim propojit s připravovanými mega-eventy ještě další projekty. Ve studii Hyuan Bang Shina si lze udělat konkrétní obrázek na příkladu města Inčchonu, jehož političtí představitelé pojali organizaci asijských her jako pobídku k rozsáhlé městské přestavbě. Realizace takovýchto obřích zakázek vyžaduje pevnou ruku. Z Ria de Janeira se podle Carlose Vainera vlivem ojedinělé kumulace sportovních akcí – Panamerických her 2007, světového šampionátu ve fotbale 2014 a olympijských her 2016 – dokonce zrodilo „city of exception“, město, v kterém se ustanovila jakási politicko-podnikatelská chunta, bohorovně ignorující při plnění smluvních podmínek s FIFA a IOC platnou legislativu i demokratické zásady. Pro většinu obyvatel hostitelských měst tedy mega-eventy neskytají žádné ekonomické výhody a už vůbec ne zlepšení životních podmínek. V Jihoafrické republice, jak popisuje Ashwin Desai, stejně jako v Riu de Janeiru či Pekingu, jak zase líčí Anne-Marie Broudehau, Kevin Fox Gotham či Christopher Gaffney, byly ulice, ba celé čtvrti „vyčištěny“ od sociálních minorit, které by mohly svou přítomností poškodit nový, „vypulírovaný“ image města, a statisíce lidí byly nuceně vysídleny, aby pokračoval proces bezohledné gentrifikace nebo aby se uvolnilo místo pro stádo bílých slonů. Mega-eventům je ovšem vlastní sebedestruktivní potenciál, který Grant Farred nazývá jako „autoimunitní“. Hněv všech, kdo byli kvůli mega-eventům poškozeni, většinou eskaluje do masových protestů, které pomocí médií a sociálních sítí získávají podporu ve všech částech světa. Většina autorů neopomíná konflikt mezi kapitálově privilegovanými a znevýhodněnými skupinami tematizovat a Jules Boykoff z něj učinil hlavní námět svého příspěvku o Soči. Škoda jen, že ani v jedné studii napadl návrh na řešení kritizovaných problémů – již jednou zmíněný Müllerův článek o mega-event-syndromu by zde mohl platit za vzor – a že věcný rejstřík, který by příbuzná témata studií mohl elegantně svést dohromady, neodkazuje vždy důsledně.

Jakkoli je politicko-ekonomický přístup autorů ke zkoumané látce legitimní a jakkoli dovoluje vytknout nejzávažnější negativní aspekty mega-eventů, to znamená finanční,

infrastrukturní a sociální problémy hostitelských lokalit, nedokáže se stejnou pregnantností osvětlit perspektivy i jiných aktérů, jako například diváků a samotných účinkujících, stejně jako neumožňuje přihlídnout k problémům, jež s kapitálem souvisejí méně, ne-li vůbec. Za jeden z takových problémů lze považovat utvrzování maskulino-femininní dichotomie, kterou mega-eventy vlivem médií šíří po celém světě. Sport zná jen mužské a ženské kategorie, nicméně realita takto černobílá není. Na olympijských hrách v Rio de Janeiru se tím pádem opět krčilo rameny nad běžky Caster Semenyaovou, která do bipolárních pohlavních schémat nezapadá. Diskriminaci pohlavně „abnormálních“ jedinců doplňuje při velkých sportovních akcích neméně povážlivé příživování nacionalismu. Sportovní mega-eventy nemají nic společného s proklamovaným usmiřováním národů. Národní vlajky, hymny, mužstva a dresy spolupomáhají vytvářet pocit národní identity a měření sil soupeřů vyvolává pokaždé historické reminiscence. Stačí znovu připomenout olympijské hry v Rio de Janeiru. Ve spektakulárním finále v ragby tým Fidži nevidaným způsobem roznesl na kopytech tým Anglie, již pacifický ostrovní stát kdysi přináležel jako korunní kolonie. Pro Fidži bylo symbolické vítězství podnětem, aby svůj repertoár státních svátků promptně rozšířilo o „Den oslavy první zlaté medaile“. Nic ovšem národní hrdost, potažmo méněcennost neumocňuje více nežli medailové pořadí národů. Pro některé státy je počet medailí natolik důležitý, že jsou schopny pro jeho navýšení učinit cokoli, a to i na úkor sportovního vyžití širších vrstev. Rio de Janeiro může do třetice posloužit jako příklad. Za nápadnou medailovou sklizni Anglie stála masivní státní subvence disciplínám, jež slibovaly olympijský úspěch, zatímco ostatní disciplíny včetně amatérského sportu přišly při rozdělování peněz zkrátka – 52 % anglických dětí proto údajně neuplave ani 25 metrů. Rovněž Německo by bylo rádo vidělo více než 42 medailí a zvažuje nyní po anglickém vzoru zavedení pochybného systému „žádná olympijská medaile – žádná finanční podpora“. Na příkladech genderu, nacionalismu a protežování profesionálního sportu je evidentní, že podnět ke kritice mega-eventů je přemnoho

a politická ekonomie není jedinou cestou k jejich podchycení.

S politicko-ekonomickou perspektivou se pojí ještě jedna výrazná obtíž. Nejenže nepostihuje všechny problémy mega-eventů, ale je navíc odkázána na nesnadno interpretovatelné prameny. Přehled použité literatury v závěru každé ze studií nabízí čtenáři rozmanitý korpus materiálů. Často se mezi tituly objevují podklady internetové provenience a třeba Jamesi Comptonovi jsou zprávy z Twitteru relevantním zdrojem pro jeho tezi o akceleraci globálního kapitálu za pomoci digitálních médií. Jediný Christopher Gaffney se však – byť velmi krátce a až v závěru své práce – zamýšlí nad hodnotou dostupných pramenů a poukazuje na jejich chaotičnost a zastřenost. Celý problém má ale mnohem hlubší pozadí, které autoři ne plně reflektují. Je totiž nutné uvědomit si, že mezi politiky, podnikateli, lobbisty, investory, stavebními firmami a dalšími aktéry, vtaženými do organizování mega-eventů, cirkulují tisíce fyzických a elektronických dokumentů, o nichž nezsvěcení nemají pražádné ponětí. Jak je poté možné spoolehnot se na oficiální úřední údaje zveřejněné na internetu? A co teprve články v novinách, na které se autoři nezdědka odvolávají? Přebírání informací z periodik, aniž by zároveň byla položena otázka po původu pisatele, intenci periodika, způsobu jeho financování a vůbec ohlasu u veřejnosti, v sobě skrývá hrozbu dezinterpretace.

S prameny, které jsou badatelům momentálně k dispozici, lze nadto všehovšudy komentovat současný stav, ale nikoli předvídat budoucnost. K co nejpresnějšímu stanovení dopadu mega-eventů navrhuje Allan Brimicombe, profesor na University of East London, ve dva roky staré studii *How do we measure legacy?*, aby se změny v dané lokalitě začaly sledovat od počátku kandidatury na pořádání mega-eventu a aby se následně s využitím statistických metod systematicky pozoroval další vývoj dlouho po ukončení akce, neboť „many of the profound transformations are likely to take fifteen to twenty years to fully emerge“. Možná tedy, že ve 30. a 40. letech 21. století vyvstane potřeba některé závěry z recenzovaného sborníku částečně upravit. Allan Brimicombe deklaruje ještě jeden zásadní postřeh: „In order to understand

the net effect of a legacy [...], it's important to establish what the counterfactual is. The counterfactual represents what would have happened anyway without the mega-event.“ Příspěvky v knize *Mega-Events and Globalization* někdy vyvolávají dojem, jako kdyby právě mega-eventy představovaly iniciační bod veškerých pozdějších trablů hostitelských měst. V návaznosti na Brimicomba se lze ovšem tázat, zda by se mnohé z toho neudálo i bez mega-eventů.

Pro české publikum má kniha přes všechny naznačené slabiny nepopíratelný význam zejména ze dvou důvodů. Každý z příspěvků jednak podněcuje kritický náhled na velké sportovní akce a nutí k jejich diferencované recepci, jednak poskytuje rozličným disciplínám vynikající impulsy k novým směrům výzkumu. Jako mimořádně atraktivní se jeví aplikovat teorie a metody, které kniha o mega-eventech a globalizaci přibližuje, na všesokolské slety. Jistěže tyto festivity nejsou hodny označení „mega-event“. Nazývat je tak by znamenalo přenášet moderní pojmosloví na zdánlivě podobné fenomény dávné minulosti, nehledě na to, že slety neplní kritéria nejčastěji kladená na mega-eventy, pro příklad globální mediální dosah nebo investice v řádu milionů dolarů. Přesto slety, podle Miroslava Tyrše národní „Olympie“, představovaly společně se slavnostmi německých turnerů největší tělocvičné přehlídky ve střední Evropě. Počet organizátorů, účastníků i diváků byl ohromující, informace protékaly všemi tehdy dostupnými médii a jednoho bílého slona v podobě gigantického strahovského stadiónu slety zanechaly také.

Zatímco se dosavadní sokolská literatura povětšinou zaměřila výhradně na průběh sletů, prezentujíc je v souladu s tónem sokolských památníků jako neopakovatelnou oslavu českého národa, bylo by zajímavé pohlédnout na slavnosti očima autorů recenzovaného sborníku a ptát se společně s nimi po infrastrukturních a sociálně-hospodářských změnách, které byly plánováním festivit vyvolány. Jak se akce promítly do pražského rozpočtu? Kdo z nich bezprostředně profitoval a kdo naopak tratil? Především se ale musí pozornost upřít na dlouhodobé dědictví všesokolských slavností v městském a sociálně-ekonomickém kontextu, tedy na ono

„legacy“, které akademiky na mega-eventech zajímá nejvíce. Nelze vyloučit, že díky dalšímu kritickému bádání o problémech velkých sportovních akcí bude v následujících letech podryt nejen mýtus olympijských her a jiných sportovních mistrovství, ale i dosud neotřesitelný mýtus všesokolských sletů.

Martin Klement

DOI: 10.14712/23363525.2017.28